

גילחמות ספרות 1933-1910

פתיח

בערב שנת תשמ"ד, כאשר על מדפי ויות'הספרים מצויים עשרות ספרים עבריים, טובים כלשון קריאה ואמינה, נוסח יצחק ז"ר, עמוס קנין, פינחס שדה, ישראל מאירי, יעקב בוצ'ין, יותם ראובני חיים, מן הראוי לעצור מעט, ולהיזכר תיבהייסורים הספרותיים, שהוליד עד הלום.

לפני 101 שנים, כאשר החלה עלייתם של ודים לארץ-ישראל, היו בארץ בית-דפוס או ניים, שהדפיסו כתבי-קודש. בארץ לא היו כלל יום-ספרותיים, בעברית, או בכל לשון אחרת. המרכז-התרבותי של היצירה הספרותית עברית, זו של שלהי המאה-הששלה והרוד-זחיהה', התנהל בציר אודיסה — מוסקבה —

ורשה — וילנא. סופרים ומשוררים כאברהם ואפו, מנדלי מוריס (מזכרספרים) וזדה לייב גורדון (ליג) יצרו נכח.

על תהליך המעבר של היצירה הספרותית עברית מהגולה לארץ-ישראל, במקביל לתהליך עלייה ארצה, פירסמה באחרונה זדה שביט ת ספירה החיים הספרותיים בארץ ישראל 1910-1933. המבוסס על עבודת הדוקטוראט שלה.

ספירה של זדה שביט, מפרט את המהלך הספרותי של בניית הייסוד לסיפורת הישראלית, והלך שכתולדה ממנו צמחה העוצמה הספרותית ועברית החיה, שאחד משיאיה היה בזכותו של צ"י עגנון כפרס נובל לספרות.

חלק ניכר מתהליך "עלייה" הסיפורת העברית והגולה לארץ-ישראל, היה מלווה במאבקים מילחמות ספרותיות, שווהר שביט, מפרט ספירה/מחקרה.

ימי בראשית

השלב הראשון בהיווצרותו של המרכז הספרותי בארץ-ישראל, חל בין השנים

• אחר שביט, החיים הספרותיים בארץ ישראל 1910-1933; הוצאת הקיבוץ המאוחד; 467 עמודים (כריכה רכה).

1910-1920, המכונות תקופת ברנר, תקופה בה מצאה את מקומה בארץ קבוצה של סופרים מתחילים. שטרם זכו להכרה, ביניהם ש"י עגנון ודבורה בארון. סופרים אלה, שהגיעו מאירופה, ביקשו להתחיל בארץ פעילות ספרותית המבוססת על תעשיית מ"לות חילונית, כתבי-עת וקהל קוראים יציב וקבוע. במקביל, החל המרכז הספרותי של הספרות העברית באירופה שר את שירת הברבור שלו, במהלך מילחמת-העולם הראשונה ומילחמת-האזרחים ברוסיה.

קודם לעלייתו של י"ח ברנר ארצה, ישבו בארץ כמה סופרים, שאף פירסמו לעיתים יצירות ספרות. אך לא התקיימו בארץ חיים ספרותיים. לא היתה פעילות מ"לית חילונית סדירה, לא הופיעו כתבי-עת ספרותיים באופן רצוף וסדיר,

סופר-עורך בוצ'ין
העורך הספרותי הראשון

פרט לניסיונו של הסופר שמחה בוצ'ין (אביו של הצייר והסופר נחום גוטמן) להוציא-לאור כתבי-עת בשם העומר בשנים 1907 עד 1909. את המיפנה יצר יוסף חיים ברנר, שהחליט לעלות לארץ מתוך כוונה מוצהרת להיות עובד אדמה. לארץ-ישראל הגיע ברנר אחרי שנואש מניסיונו להקים בלודז'ן מרכז ספרותי, מסביב לכתבי-העת שלו המעורר, ואחרי שהגיע למסקנה כי אין עתיד לספרות העברית, אלא בקרב קהל הקוראים היועד עברית וחי אותה בחיי היומיום שלו.

פעילות הספרותית של ברנר בארץ התבססה על מודעותו העמוקה למצבם הרעוע של מרכזי הספרות העברית באירופה, שבשיא פריחתם. החלה גם דעיכתם. מסביב לברנר, התאפסה קבוצה של סופרים, שעמה נימנו: ר' בנימין א.ז. רבינוביץ (אז"ר), שלום וישעיהו שטרניט, מאיר ויצחק וילקנסקי, דויד שמעוני וש"י עגנון. קבוצה זו הגיחה את המסד לחיים הספרותיים בארץ-ישראל. מאחר שהתכוונו להיות בארץ, ביקשו להבטיח לעצמם מיסגרת תרבותית ואפשרות לפירסום יצירותיהם.

ניסיונותיהם של ברנר וחבריו להקים מרכז תרבותי-ספרותי בארץ-ישראל נתקלו בקשיים, כעיקר בשל הצורך להקים מן הייסוד את המוסדות הספרותיים הראשונים. המציאות בארץ היתה עגומה: עד 1910 פעלו ביפו שלושה בתי-דפוס, ובית-דפוס נוסף פעל בירושלים. אלה שימשו כבסיס לתעשיית המ"לות. ביישוב האזרחי, כעיר ובמושבות, וסביב מפלגות הפועלים הארצישראליות נוצרה שיכבה של אינטליגנציה ספרותית, שכללה בין השאר את דבורה בארון, אשר ברשי, יוסף ויתקין, יעקב פיכמן, יעקב רבינוביץ, יעקב שטיינברג והסופרים שהוזכרו קודם.

השלב הראשון היה למסד מ"לות ציבורית ומפלגתית. ראשית הפעילות המ"לית החילונית, החלה כעיקר בזומתם הפרטית של ברנר, ר' בנימין ואחיים שטרניט, שבחרו בספרים, הביאום לדפוס, הפיצו אותם ונשארו בהפסדים הכספיים שנגרמו להוצאה. תהליך זה נמשך עד 1940 — שנת הקמת הוצאת-הספרים ההסתדרותית עם

סופר-מייסד ברנר
מ"ל שמכר כתפיות

עובד — הביא לכיסוסו של משק מ"לות ציבורית בארץ.

כאשר החל ברנר במיפעל המ"לות, היה זה מאמץ של מסירות והקרבה אישית רבה, לעיתים גם על חשבון ארוחתו, ואפילו כתפיות מיכנסו (אותן מכר כדי לפרסם את הסיפור וזיהה העקוב למישור מאת ש"י עגנון). לכרנר היה כבוד, שיצירת תשתית מ"לית בארץ-ישראל, תחוק את המרכז הספרותי כאן, ותקטין את תלות סופרי העברית בארץ, במרכז האירופי של הסיפורת העברית.

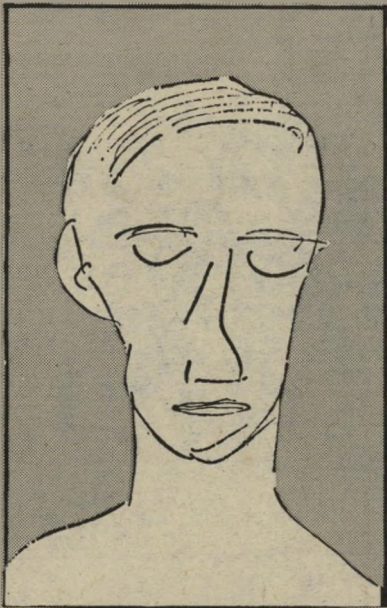
יצירות נוספות שפירסם ברנר על חשבוננו, היו הגדת המוות מאת א.ל. אריאלי, ובית

"ראיתכם שוב בקוצר ידכם"

המעשי של תעשיית הדפוס והספר ועל היחסים שבין תעשיית הדפוס, הספר וקהל הקוראים. ייצור הספר, טעון, הוא אחד ממקצועות התעשייה שנשקף להם עתיד גדול בארץ ישראל. אבל עתידו בניו על גידולו של שוק הקוראים, בארץ ובגולה. תעשייה גדולה אפשר לשתת בעזרת הספר השימושי שיכבוש את השוק ירחיבו, וידגלו את היודעים לקרוא עברית שאכן יקראו בה...

מראה תהליך החורבן העובר בשש שנות הליכוד על תעשיית הספר העברי, על המ"לים, על הסופרים ועל צרכניהם הספרות, רחוק מרחק לבנה מתודת ז'בוטינסקי, שהתייחסה גם לעם הספר. לעומת פולמוסי הגדולים של בן-גוריון, בשנות שילטונו, עם הספרות והסופרים, נראה מנחם בגין, תלמידו וירשו של ז'בוטינסקי, כחגב שבחגבים. רומה, שלבחינת תרומת הליכוד להרס חיי הספר והספרות בישראל, מן הראוי, להוציא שוב מתוך הגנוים את שירו של חיים נחמן ביאליק ראיתכם שוב בקוצר ידכם. השיר, שפירסם המשורר הלאומי, למראה ז'בוטינסקי, שקרע את כרטיס הצייר שלו בקונגרס הציוני הי"ז, הולם את תלמידו ז'בוטינסקי, העלולים באיוולתם, להשיח חית כל חלקה טובה, ולנתץ את כל הבניין הספרותי, שהוקם בארץ הזאת, במשך כמאה שנים.

* רישום של אורי צבי גרינברג

מנחם ז'בוטינסקי
ספר מעניין ולא לאומי

החוויה הישראלית

בימים אלה, ערב ראש-השנה תשמ"ד, רומה שממשלת הליכוד עושה כל שביכולתה, על-מנת להשמיט את הקרקע מתחת לתהליך יצירת התרבות העברית בישראל.

האינפלציה חוסר השליטה הכלכלית של הממשלה הביאו לנגיסה חסרת-תקדים במערכות החינוך והתרבות, המצויים כלאר-הכי, מאז עליית הליכוד לשלטון. בתחתית המדרגה של החשיבות-הלאומית.

ממשלת מנחם בגין, בניגוד לקודמותיה, כולטת כאטימותה, הכמעט מוחלטת, לחשיבות היצירה הספרותית.

בעניין זה, כמו בדרכה נושאים אחרים, וונה ראש-הממשלה מנחם בגין, את תורת מורו ורבו זאב ז'בוטינסקי, שהיה גם איש ספרות.

כסיפרה, החיים הספרותיים בארץ-ישר"ר אל 1933-1910, מתייחסת ר"ר זדה שביט לעמדות הייסוד של ז'בוטינסקי, בנושא הספרות והתרבות, והיא אף משטטת קטע מתוך כתב-יו: לעומת הגישה הערכית-אסתטית ביטאו זאב ז'בוטינסקי וניסן טורוב (איש ועד החינוך חבר בוועדת המישרד האי לענייני תרגום) את הגישה הבמטרתית-סוציאלרית. ז'בוטינסקי העריך שהבירה לאומית מתגבשת ובאה לירי ביטוי בפריחה כמותית של תרבות לאומית, ולתוא דווקא בפריחתה האיקותית. לכן הציע לפתוח במיפעל מקיף של יצירה מקורית ומתורגמת, כדי להסיק את הלשון העברית בכל